

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА МІЖНАРОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ

CURRENT ISSUES OF PRE-TRIAL INVESTIGATION AND INTERNATIONAL TRENDS IN FORENSIC METHODOLOGY

Загородній В.С., к.ю.н.,
професор кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»

Загородній І.В., к.ю.н.,
доцент кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»

Чітко Н.В., к.ю.н.,
доцент кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті проаналізовано проблемні питання досудового розслідування та досліджено актуальні міжнародні тенденції криміналістичної методики. Зауважено, що криміналістичне забезпечення розслідування окремих видів злочинів продовжує бути одним із пріоритетних напрямів розвитку науки криміналістики, що зумовлено визнанням даного розділу криміналістики як сукупності накопиченого досвіду слідства, де відшукуються найбільш ефективні прийоми та методи ведення розслідування певних категорій кримінальних справ. Більше того, криміналістичні рекомендації є важливим інструментом слідчого, оскільки уособлюють так званий алгоритм дій для однотипних слідчих ситуацій.

Надано дефініцію криміналістичної методики як системі інтегрованих наукових положень і сформованих на їхній основі комплексів методичних рекомендацій та слідчих технологій у вигляді типових інформаційних моделей, що спрямовані на оптимальне здійснення виявлення та розслідування злочинів. З'ясовано актуальні напрями розвитку криміналістичної методики та акцентовано увагу на важливості формування сучасних науково обґрунтованих рекомендацій із розслідування окремих видів і груп злочинів за оновленою структурою та змістом. Визначено міжнародні тенденції криміналістичної методики, що ґрунтуються на потребах судово-слідчої практики, прогностичного бачення шляхів розвитку та структурних змін злочинних проявів та досвіді іноземних країн щодо боротьби з такими злочинами.

Щодо питань досудового розслідування розглянуто актуальні теоретичні і практичні питання криміналістичного забезпечення досудового слідства.

Підсумовано, що кожен злочин та способи проведення досудового розслідування мають ознаки, що повторюються, які в свою чергу служать основою формування та розробки типових прийомів розслідування як в цілому, так і відносно до однорідних за криміналістичною характеристикою злочинів, а тому важливо їх узагальнювати та використовувати задля ефективного розслідування злочинів.

Ключові слова: досудове розслідування, міжнародні тенденції, криміналістична методика, криміналістичні рекомендації, подія злочину, інструментарій слідчого.

The article analyses the problematic issues of pre-trial investigation and examines the current international trends in forensic methodology. It is noted that forensic support for the investigation of certain types of crimes has always been one of the priority areas of development of the science of forensics, due to the fact that this section of this science analyses the accumulated experience of investigation, and finds the most effective techniques and methods of conducting investigation of certain categories of criminal proceedings. Moreover, forensic recommendations are an important tool of an investigator, since they embody a certain algorithm of actions in similar investigative situations.

The author defines forensic methodology as a system of integrated scientific provisions and sets of methodological recommendations and investigative technologies formed on their basis in the form of typical information models aimed at optimal detection and investigation of crimes. The author identifies the current trends in the development of forensic methodology, namely, the importance of forming modern scientifically sound recommendations for the investigation of certain types and groups of crimes with an updated structure and content. The author identifies international trends in forensic methodology based on the needs of forensic practice, a prognostic vision of the likely ways of development and structural changes in criminal manifestations and the experience of foreign countries in combating such crimes.

With regard to the pre-trial investigation, the author examines the topical theoretical and practical issues of forensic support of pre-trial investigation.

It is concluded that each crime and methods of pre-trial investigation have recurring features which, in turn, serve as the basis for the formation and development of typical investigation techniques both in general and in relation to crimes which are homogeneous in terms of their forensic characteristics, and therefore it is important to generalise and use them for effective investigation of crimes.

Key words: pre-trial investigation, international trends, forensic methodology, forensic recommendations, crime event, investigator's tools.

Постановка проблеми. За своєю суттю розслідування злочинів є специфічною діяльністю, пізнавальна та організаційна сутність якої зумовлена особливостями формування доказової інформації та встановленням законом порядком її одержання й використання. Це таке пізнання та з'ясування подій, які відбулися через залишені матеріальні та психофізіологічні сліди, що характеризується такими особливими ознаками: відсутність безпосереднього сприйняття події слідчим та дією об'єктивних і суб'єктивних факторів на сліди розслідуваної події. Водночас великою загрозою щодо збереження слідів події є не плин часу, а усвідомлена протидія осіб, які зацікавлені у видозміні результатів розслідування злочину. Ця ознака відрізняє розслідування зло-

чинів від усіх інших видів пізнавальної діяльності. Тому, для ефективного розслідування злочинів, належного збору доказів та встановлення причинно-наслідкового зв'язку важливо використовувати наукові досягнення криміналістичної методики, що є якісно новим рівнем практичної реалізації положень (рекомендацій) криміналістичної техніки та криміналістичної тактики, ґрунтуючись на осмисленні положень до конкретних особливостей виявлення, збирання, дослідження, оцінки і використання доказової інформації щодо специфіки вчинення й розслідування різних видів злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо актуальної проблематики досудового розсліду-

вання та міжнародних тенденцій криміналістичної методики є предметом дослідження таких науковців, як: Васюта Ю.В., Гусанов С.М., Калатур М., Кочнева А.О., Мулик К.Т., Пчолкін В.Д., Федосова О.В., Чернобаєв С., Шевчук В.М., Щур Б. В., Юсупов В.

Мета статті. Метою статті є аналіз проблемних та актуальних питань досудового розслідування у взаємозв'язку із криміналістикою, а саме міжнародними тенденціями криміналістичної методики.

Виклад основного матеріалу. У теорії криміналістики під криміналістичною методикою прийнято розуміти систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій з приводу організації та здійснення розслідування та запобігання окремим видам злочинів. Тож, криміналістична методика виникла як результат інтеграції та диференціації наукових знань та об'єднує прогресивні досягнення криміналістичної техніки і тактики задля належної організації розслідування злочинів та судового розгляду окремих категорій кримінальних проваджень.

Розглянемо позиції науковців щодо актуальних питань досудового розслідування та міжнародних тенденцій криміналістичної методики для формування науково-обґрунтованих висновків.

На думку Васюти Ю.В. під змістом методико-криміналістичного забезпечення слід розуміти систему розробок, в тому числі як впровадження нових, так і вдосконалення існуючих криміналістичних засобів, методів у практичну діяльність оперативних та слідчих підрозділів задля ефективного виявлення, попередження та розслідування злочинів. Зміст включають рекомендації у сфері діяльності органів досудового розслідування України на початковому та наступному етапах розслідування, організації міжнародного співробітництва, особливостей проведення слідчих дій при розслідуванні певних видів злочинів [2, с. 121].

С.М. Гусанов звернув увагу на головні три напрями розвитку криміналістики:

1) вдосконалення існуючих положень організації досудового розслідування злочинів (в тому числі створення нових алгоритмів слідчих та негласних слідчих дій, оперативних та організаційних заходів, як складових розслідування окремих видів злочинів);

2) науково техніко-криміналістичне забезпечення розслідування;

3) забезпечення науково-дослідної практики.

Посвідчення вищенаведених складових, на думку автора, визначають ключові напрямки роботи та дослідження у даному контексті [3, с. 28].

М. Калатур обґрунтував висновки, що в процесі вивчення та використання закордонного досвіду організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів одним із пріоритетних напрямів є дослідження досвіду країн американського континенту. Автор звертає увагу на досвід США, у яких багато років функціонує Федеральне бюро розслідувань, яке слугує своєрідним орієнтиром в організації діяльності створеного Державного бюро розслідувань та еталоном належного розслідування злочинів [4, с. 233].

Проблемні питання криміналістичної методики виокремила А.О. Кочнева. До таких проблем належать, до прикладу, виділення виду криміналістичної методики відносно виду злочинів. Так, на сьогодні, через наявність комплексних, міжвидових та родових методик існує необхідність упорядкування та визначення прагматичної значущості розроблених окремих видів методик в системі криміналістичної методики. Більше того, автором спостерігається тенденція до формування мікрометодик як диференціації в межах видової спрямованості криміналістичної методики та зауважено, що формування нових і вдосконалення існуючих криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів повинно здійснюватись на підставі аналізу потреб судово-слідчої практики, між-

народного досвіду, застосування ситуаційного підходу, новітніх технологій та алгоритмічних схем [5, с. 160].

Міжнародні тенденції досудового розслідування та криміналістичної методики проаналізував К.Т. Мулик. Звернено увагу на те, що дотримання норм міжнародного та національного законодавства при застосуванні тактичних прийомів на досудовому слідстві та безпосередньому розгляді справи у суді через забезпечення на досудовому розслідуванні не тільки швидкого розслідування кримінального правопорушення, але і винесення вироку, із дотримання прав та свобод громадян. Автором наголошено, що варто звернути увагу на те, що не всі рекомендації є сліпим копіюванням іноземних норм, частина з них формувалась під впливом роздумів над закордонним досвідом. З'ясовано, що імплементація нормативної бази у сфері кримінальних процесуальних норм досудового розслідування посилить виконання органами попередніх погоджених дій, при цьому імплементація європейських норм створить їх систему посиленого захисту [6, с. 105].

В.Д. Пчолкін проаналізував перспективи розвитку криміналістичної методики виявлення та розслідування злочинів. Зокрема, звернув увагу на тенденцію виділення оперативно-розшукового аспекту в структурі методики розслідування злочинів. Також, автором зауважено, що останнім часом у наукових дослідженнях та спеціальній юридичній літературі більше уваги почали приділяти питанням оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження. На думку автора, включення оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження до структури методики розслідування злочинів зумовлено необхідністю застосування сил та засобів оперативно-розшукової діяльності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на створення належних умов для здійснення всебічного процесу доказування, подолання або нейтралізації протидії розслідуванню, виконання функцій захисту учасників кримінального процесу та гарантування реалізації принципу невідворотності відповідальності винних за вчинений злочин. Тож, в результаті дослідження, автором зроблено висновок про необхідність внесення оперативно-розшукового забезпечення як окремої складової структури методики розслідування злочинів [7, с. 300].

Криміналістична методика з позиції ретроспективи досліджена О.В. Федосовою. На думку автора, актуальними тенденціями розвитку криміналістичної методики є вдосконалення теоретичних засад цього розділу науки, а також формування сучасних науково обґрунтованих рекомендацій із розслідування окремих видів і груп злочинів за оновленою структурою та змістом. Також, зауважено на головних ознаках криміналістичної методики: системність, інтегративність, інформаційність, комплексність, спрямованість на оптимальне розкриття та розслідування певного виду злочинів [8, с. 177].

Питання ефективного досудового розслідування проаналізовано С. Чернобаєвим. Автором наголошено, що забезпечення балансу між інтересом суспільства, держави в розкритті злочинів та утвердження непорушності основоположних прав і свобод людини та громадянина – є важливим завданням, що закріплене на рівні міжнародної спільноти. А тому, імплементація міжнародних стандартів ефективного досудового розслідування, декларованих європейським і світовим співтовариством, є об'єктивною необхідністю й обов'язком України [9, с. 148].

Актуальні проблеми криміналістичної методики дослідив В.М. Шевчук. Як і ряд інших дослідників, В.М. Шевчук, зауважив, що сучасні тенденції розвитку криміналістики та криміналістичної методики вимагають розширення її меж дослідження. На думку автора, криміналістична методика у широкому розумінні повинна охоплювати діяльність всіх учасників кримінального провадження з метою реалізації їхніх кримінально-проце-

суальних функцій для об'єктивного, повного, всебічного і неупередженого дослідження обставин кримінального правопорушення в процесі досудового розслідування та судового розгляду. Водночас однією із визначальних тенденцій розвитку криміналістичної науки, на думку автора, є проблема розроблення, формування та удосконалення окремих криміналістичних методик як важливого напрямку розвитку сучасної криміналістичної доктрини [10, с. 186].

Тенденції розвитку криміналістичної методики проаналізував Б.В. Щур. Серед тенденцій виділено наступні:

- формування окремих криміналістичних методик;
- використання таких розробок в інших правових галузях;
- алгоритмізація щодо застосування та реалізації криміналістичних методик.

– також зауважено, що важливою тенденцією криміналістичної методики є розроблення систем методичних рекомендацій для оптимізації діяльності органів досудового розслідування та розширення меж методики [11, с. 212].

В. Юсупов проаналізував сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні. Так, зауважено, що перспективні завдання криміналістичної науки пов'язані з практичною криміналістичною діяльністю та ґрунтуються на потребах правоохоронних органів протидіяти злочинності. Актуальним, перспективним та принципово важливим питанням є належне впровадження криміналістичних методичних рекомендацій у правозастосовну практику. Процеси євроінтеграції України у криміналістичному аспекті мають відображення у міжнародній співпраці експертних закладів України з Європейською мережею судово-експертних установ. Інша тенденція – консолідація наукових зусиль, кооперація праці науковців. Також, нагальним та перспективним, на думку автора, є питання науково-методичного забезпечення тактики судового розгляду кримінальних проваджень та тактичних прийомів слідчих (розшукових) дій у суді: експертизи, допиту обвинуваченого, свідків, потерпілого, експерта, пред'явлення для впізнання, огляду [12, с. 166].

Тож, аналіз вищевказаних позицій науковців дає змогу зробити низку висновків щодо проблемних питань досудового розслідування та зрозуміти головні тенденції криміналістичної методики.

Підсумовуючи позиції науковців та практиків щодо досудового розслідування, справедливо зазначити, що дослідники все більше обґрунтовують наукову позицію щодо вдосконалення чинного КПК України в частині розширення процесуальних прав слідчого [1]. Вдосконалення діяльності підрозділів досудового розслідування в нових умовах дії чинного КПК України вимагає не тільки подальшого розвитку законодавчої бази, а і вра-

хування досягнень науки криміналістики. Крім того, з вище проведеного аналізу літератури спостерігається, що тривалий час призначення криміналістики розглядалось через призму виконання нею головного завдання – наукового забезпечення практики протидії злочинності. Втім, у сучасних умовах розвитку цієї науки існує необхідність переосмислення і розширення уявлення про її призначення і тенденції розвитку.

Тенденції розвитку криміналістики обумовлені трьома головними векторами розвитку:

1) удосконалення існуючих наукових положень організації досудового розслідування злочинів, зокрема тактики окремих слідчих дій; створення нових алгоритмів слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових і організаційних заходів, як складових розслідування окремих видів злочинів; розроблення та внесення законодавчих пропозицій щодо вдосконалення кримінального і кримінального процесуального законодавства України з метою оптимізації процедури досудового розслідування і судового розгляду;

2) наукове техніко-криміналістичне забезпечення розслідування, зокрема: технічне і технологічне оснащення експертно-криміналістичних установ, правоохоронних органів сучасним техніко-криміналістичним устаткуванням; вдосконалення існуючих і розробка нових технологій і рекомендацій для ефективнішого використання техніко-криміналістичних засобів; розширення сфер і напрямів використання наявних техніко-криміналістичних засобів;

3) забезпечення науково-дослідної практики за допомогою удосконалення експериментально-технічної бази науково-дослідних установ; вивчення і забезпечення потреб окремих ВНЗ та науково-дослідних установ у наукових кадрах; забезпечення розвитку наукових шкіл тощо.

Висновки. В результаті проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Проблематика досудового розслідування обумовлена практичною реалізацією положень КПК України та застосування їх на практиці при здійсненні окремих слідчих розшукових дій. Зокрема, зауважено на актуальних питаннях щодо діяльності слідчого та правовому регулюванні окремих правомочностей.

2. На сучасному етапі розвитку криміналістики істотно посилюється роль оперативно-розшукової складової в структурі методики розслідування злочинів.

3. До перспективних напрямків удосконалення криміналістичної науки варто віднести формування окремих криміналістичних методик щодо розслідування окремих видів злочинів; використання напрацьованих розробок в інших правових галузях та алгоритмізація щодо застосування та реалізації криміналістичних методик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>
2. Васюта Ю.В. Актуальні питання методики розслідування злочинів. 2020. http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17933/1/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B8_p120-123.pdf
3. Гусанов С.М. Актуальні тенденції досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Харків, 5 грудня 2014 р. С. 26–32. <https://core.ac.uk/download/pdf/187223598.pdf>
4. Калатур М. Використання Україною досвіду слідчих органів США, Франції та Німеччини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Вип. 8. С. 232–236. <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/8/39.pdf>
5. Кочнева А.О. Криміналістична методика розслідування злочинів: сучасний стан і проблеми розвитку. *Юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 157–161. <https://jml.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/10045/13080>
6. Мулик К.Т. Міжнародний досвід досудового розслідування. Журнал *"Наукові інновації та передові технології"*. 2023. Вип. 2. С. 98–108. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/3655/3675>
7. Пчолкін В.Д. Перспективи розвитку криміналістичної методики виявлення та розслідування злочинів. Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики. 2021. С. 299–301. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f5cd735-be6f-4f68-9553-1933f5528b7d/content>
8. Федосова О.В. Становлення та перспективи розвитку криміналістичної методики розслідування злочинів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. Вип. 46. С. 174–178. <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc46/38.pdf>

9. Чернобаев С. Міжнародні стандарти ефективного досудового розслідування. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2020. Вип. 1. С. 147–150. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/98580
10. Шевчук В.М. Актуальні проблеми криміналістичної методики: традиції, новації, перспективи досліджень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. Вип. 2. С. 181–186. <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/2756/1/2020%20%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%98%20%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf>
11. Щур Б. В. Сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичної методики. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2015. Вип. 1. С. 208–216. <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-law/article/view/139/128>
12. Юсупов В. Сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. Вип. 3. С. 163–166. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/3/32.pdf>